

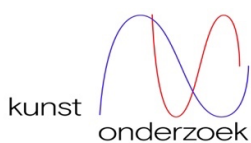

Kunst x Wetenschap x Samenleving (KxWxS)

Beleidsadvies

Versie 1.0 extra

Marleen Stikker, Frans Snik, Meta Knol, Micha Hamel, Lucas Evers, Marjolijn Bol,
Veerle Spronck, Sander van der Waal, Bart Tunnissen, Liesbet van Zoonen

Kunsten'92

waag futurelab

1. Inleiding

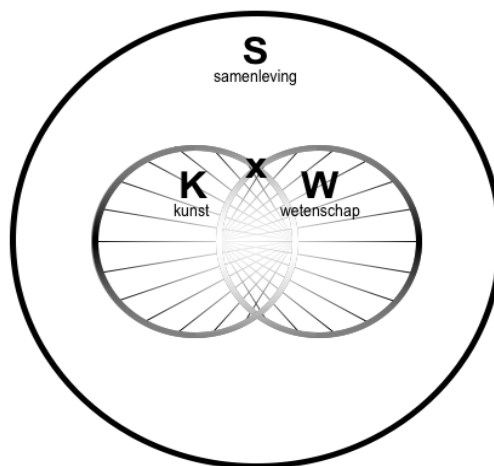
Het voorliggende beleidsadvies is voortgekomen uit recente ontwikkelingen waarbij de kunsten en wetenschappen elkaar in toenemende mate opzoeken, met het oog gericht op grote veranderingen in onze samenleving. De Jonge Akademie en de Akademie van Kunsten (KNAW) schreven op 8 november 2022 een brief over dit onderwerp aan Minister Dijkgraaf van OCW. Marleen Stikker, Liesbeth Bik en Meta Knol publiceerden namens Waag Futurelab, Kunsten '92, de Akademie van Kunsten (KNAW), en de Federatie Creatieve Industrie op 28 augustus 2023 een pleidooi om creativiteit, kunst en cultuur een sleutelrol te geven bij het vormgeven van de toekomst van Nederland. Als vervolg op het overleg met directeur Onderzoek en Wetenschapsbeleid en de directeur Media en Creatieve Industrie van het Ministerie OCW hebben Waag Futurelab, de Akademie van Kunsten en Kunsten92 het beleidsfiche Samenwerkingsprogramma Kunst, Wetenschap en Samenleving (d.d. 11 december 2023) opgesteld. Rond deze tijd sloten SIA en het platform kunst ≈ onderzoek zich aan bij de coalitie. Er werden twee (uitverkochte) conferenties rond dit onderwerp gepresenteerd in het Trippenhuys (28 juni 2023 en 11 juni 2024). Dit beleidsadvies is derhalve het resultaat van een brede consultatie binnen wetenschap, cultuur en samenleving.

Doel

Dit advies heeft als doel om (1) kunst en wetenschap **structureel te verbinden** vanuit de volledige breedte van de artistieke, academische en toegepaste disciplines, (2) daarvoor **barrières weg te nemen** en **condities te optimaliseren** voor gelijkwaardige samenwerking, (3) dit te verbinden aan **maatschappelijke expertise en vraagstukken** om (4) daarmee onze nationale **innovatiekracht** ten aanzien van maatschappelijke opgaven **te versterken**.

Structurele inbedding

Om dit mogelijk te maken wordt een **vijfjarig programma** ontwikkeld, waarin de vernieuwende en urgente onderzoeksprojecten die aan kunstinstellingen, kunstpraktijken, universiteiten en hogescholen plaatsvinden zichtbaarder worden gemaakt en verbonden en gekoppeld aan maatschappelijke partners uit overheid, publieke en private sector. Dit programma slaat een 'brug' naar een **toekomstige**, structurele inbedding op basis van de bevindingen en resultaten van het programma in de Nederlandse onderzoeks-, cultuur- en

innovatiefinanciering.

Initiatief & consortium

Het initiatief tot dit advies is genomen door een consortium bestaande uit Waag Futurelab, De Jonge Akademie, Akademie van Kunsten, Kunsten'92 en Platform kunst ≈ onderzoek. Het is voorbereid op basis van gesprekken met o.a. Marcel Levi - voorzitter NWO, Mariska van der Giessen - directeur SIA, Syb Groeneveld - directeur Stimuleringsfonds, Eelco van der Lingen - directeur Mondriaanfonds, Maarten Bul - Fonds voor Cultuurparticipatie, Kristel Baele - voorzitter Raad voor Cultuur, Bart Ashman - directeur ClickNL, Paul Hekkert - Topteam Creatieve Industrie, Michel van Dartel - NWA Route Kunst, Liesbet van Zoonen - Taskforce PD Kunst+Creatief en Jorien Wuite - Kroonlid SER.

2. Noodzaak

De **complexe en urgente maatschappelijke uitdagingen** van deze tijd vragen om transdisciplinaire¹ samenwerking² en systematische inzet van creativiteit en nieuwe kennis, beide karakteristieken van de wetenschappen en de kunsten³.

Definities

We hanteren hierbij een **brede definitie van kunst**: de volle breedte van performatieve, beeldende,

¹ Met "transdisciplinair" bedoelen we samenwerking tussen wetenschappelijke en artistieke disciplines in combinatie met maatschappelijke stakeholders.

² AWTI-advies "Grenzeloos onderzoeken"

³ "Examining the Potential of Art-Science Collaborations in the Anthropocene" & "The Art + Science + Policy Nexus"

conceptuele, ontwerpende, ambachtelijke en verhalende kunsten die zich manifesteren in ervaringen, inzichten, kennis, kunde, artefacten en erfgoed. Variërend van nieuwe mensbeelden, sociale interactie en zingeving tot fysieke objecten, processen, methoden en technieken. We hanteren hierbij ook een **brede definitie van wetenschap** als alle kennisproductie die aan universiteiten en hogescholen plaatsvindt, in alle disciplines van alfa, bèta, gamma en medisch en van, praktijkgericht, toegepast en fundamenteel onderzoek.

Innovatiekracht

Kennisproductie door wetenschappers en kunstenaars is complementair: gezamenlijk leveren zij de denk- en maakkracht noodzakelijk voor de innovatiekracht en het toekomstige welzijn van Nederland. Om het potentieel van zulke samenwerkingen te benutten zijn de huidige infrastructurele en institutionele barrières echter te groot, en ontbreken tijd, ruimte en middelen⁴. Een **intensieve, discipline-overstijgende samenwerking** tussen Kunst, Wetenschap en Samenleving, op basis van co-creatie, is nodig om tot nieuwe inzichten en oplossingen te komen. Dat geldt voor technologische ontwikkelingen maar ook voor algemeen fundamenteel onderzoek door sociale en geesteswetenschappen.

Dat wordt o.a. geconstateerd door de Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie (AWTI) in het **adviesrapport** 'Vanzelfsprekende verbinding. Veranker sociale en geesteswetenschappelijk onderzoek in innovatie'. Daarin wordt geadviseerd om het SGW-domein sterker aan de ontwerpdisciplines en kunsten te verbinden: "... het SGW-domein is in het onderzoek gebaat bij een sterkere verbinding met 'makers' uit de ontwerpdisciplines, zoals vormgeving, kunsten, fotografie, architectuur, programmeren, techniek, et cetera. De drive in deze disciplines om dingen te 'maken' complementeert de kritische, reflectieve en analytische kracht van SGW-onderzoek. De verbinding tussen SGW-onderzoek en ontwerpdisciplines kan worden gerealiseerd door samenwerking tussen kunst en wetenschap te bevorderen, door netwerkvorming te faciliteren, en door workshops en symposia te organiseren op het grensvlak tussen SGW-onderzoek en ontwerp."⁵ Bovenstaande geldt uiteraard ook voor de samenwerking met andere wetenschapsdisciplines.

Meer dan som der delen

Binnen de wetenschap vervagen grenzen tussen vakgebieden en wordt ingezet op **nieuwe verbindingen** tussen de technische-, sociale- en

geesteswetenschappen. Het belang van praktijk gebonden onderzoek in interactie met de samenleving wordt steeds meer onderkend. Maar voor samenwerking tussen wetenschap en kunst bestaan weinig praktische en efficiënte mogelijkheden. Terwijl kunst een cruciale rol speelt in de verbinding met de samenleving: het heeft het vermogen om, vanuit verbeelding of confrontatie, ervaringen te bieden, en concrete praktijken, processen en artefacten te ontwikkelen om **grip**⁶ te krijgen op grote uitdagingen.

Samenwerkingen tussen kunstenaars en wetenschappers zijn van alle tijden. Het gaat echter vaak om tijdelijke projecten die niet op elkaar aansluiten met weinig onderling lerend vermogen. Daardoor is er een gebrek aan continuïteit en kennisaccumulatie die noodzakelijk is om een systematische rol van kunst en wetenschap te creëren die daadwerkelijk en duurzaam bijdraagt aan de maatschappelijke uitdagingen. Door systemen van organiseren en inrichten, is de financiering van gezamenlijk onderzoek complex⁷. Er bestaat grote behoefte aan een programma dat langdurige samenwerkingen realiseert en financiert op basis van **gelijkwaardigheid en complementariteit** van kennis en kunde. Zo'n programma faciliteert ook betekenisvolle ontmoetingen zodat **gezamenlijke taal en onderzoeksvragen** ontstaan en de samenwerking meer wordt dan de som der delen.

Bovendien kan het wetenschappelijke domein wat betreft *publiek engagement vanuit en met de wetenschap* leren van de uitgebreide en intrinsieke kennis en ervaring van de cultuursector met effectieve en innovatieve vormen van publieksbetrokkenheid. De voorgestelde transdisciplinaire samenwerking tussen Kunst, Wetenschap en Samenleving kan daarmee ook een positieve bijdrage leveren aan het algemene begrip voor- en vertrouwen in de wetenschap.

3. Analyse

Op kunsthogescholen wordt gewerkt in transdisciplinaire samenwerkingen met wetenschappers en maatschappelijke partners. Er is veel initiatief van senior onderzoekers en lectoren voor samenwerking met kunst en cultuur rond maatschappelijke innovatie, maar zij ondervinden daarbij vraagstukken rond continuïteit en gelijkwaardige samenwerking. Niet iedereen wil zijn of haar artistieke onderzoekspraktijk voorzetten vanuit een aanstelling bij hogescholen of universiteiten. De mogelijkheid om onderzoek te doen bij kunstinstellingen, maatschappelijke

⁴ De oversubscriptiefactor voor het 10 k€ KxW [Mingler Scholarship](#) van de KNAW is -100.

⁵ <https://www.awti.nl/documenten/adviezen/2024/03/25/advies-vanzelfsprekende-verbinding---veranker-sociaal-en-geesteswetenschappelijk-onderzoek-in-innovatie> - pagina 45

⁶ [WRR-rapport "Grip. Het maatschappelijk belang van persoonlijke controle"](#)

⁷ AvK & DJA ["Maak kruisbestuiving tussen kunst en wetenschap mogelijk"](#)

organisaties of een eigen praktijk is door de financieringsvoorwaarden echter zeer beperkt.

Onderzoek & cultuur

Onderzoek is een integraal onderdeel van de kunsten. Het bevragen van de wereld, onszelf, het onderzoeken van technologieën, materialen en methoden, het gestalte geven aan inzichten en ervaringen, het orkestreren van publieke interventies en deelname, het creëren van fysieke en virtuele ruimtes, het ontwerpen van leefomgevingen, het verbeelden van kennis en verleden, het vertellen van het onzegbare ... aan dat alles gaat onderzoek vooraf.

Een aantal ontwikkelinstellingen, Futurelabs en zelfstandige kunstpraktijken hebben een gearticuleerde positie in het onderzoeksveld en er wordt in projecten samengewerkt met wetenschappers. Daarin lopen zij tegen institutionele barrières aan. Zowel binnen het cultuur- als in het wetenschapsbeleid. Met 'Cultural Research NL' heeft een aantal BIS-instellingen het initiatief genomen om de samenwerking tussen culturele organisaties op het gebied van artistiek en ontwerp onderzoek zichtbaarder te maken en de positie binnen cultuurbeleid te versterken. Cultural Research NL is een directe uitkomst van de KxWxS werkconferentie van 11 juni j.l..

Financiering

Zoals hierboven beschreven nemen culturele organisaties steeds vaker een onderzoeksfunctie in en/of bieden een werkomgeving voor artistiek en ontwerp onderzoek, maar zijn veelal uitgesloten van onderzoek financiering in Nederland. In EU-programma's daarentegen zoals **Horizon Europe** e.a.⁸ spelen transdisciplinaire en artistieke samenwerkingen al een belangrijke rol.

Het is van belang dat ook in Nederland partijen en consortia **gepositioneerd** worden voor de samenwerking tussen artistiek/ontwerp en academisch wetenschappelijk onderzoek. Een ambitieus Nederlands programma dat dit faciliteert kan internationaal tot voorbeeld strekken, en een brug slaan tussen Europees gefinancierd en nationaal onderzoek.

Inspiratie

Op nationaal niveau bestaan er voorbeelden die dienen als inspiratie voor een programma KxWxS: *The Art of Impact*, *Innovatielabs*, *Smart Culture*. Voorbeelden van projecten die Kunst, Wetenschap en Samenleving combineren zijn te vinden in Appendix 2. Internationale voorbeelden zijn *S+T+ARTS*, *New European Bauhaus*, *Creative Europe* en de mogelijkheden die *EU Horizon* researchprogramma's bieden.

⁸ Bijv. <https://starts.eu> & <https://new-european-bauhaus.europa.eu>

Een **structureel programma** waarin wetenschappers en **kunstenars vanuit de volledige disciplinaire breedte op nationale schaal samenwerken** met maatschappelijke partners bestaat nog niet. Daarom is het belangrijk om de effectiviteit, barrières en succesfactoren van voornoemde Nederlandse initiatieven grondig te onderzoeken en geleerde lessen in de praktijk te brengen.

In de aanloop naar het nationale programma KxWxS kunnen de volgende **Nederlandse projecten, programma's en onderzoeksgroepen** als **inspiratie** worden beschouwd. Al deze initiatieven leggen verbindingen tussen Kunst, Wetenschap en Samenleving maar beslaan slechts een sub-set van K, W en S. Er is veel ruimte voor het versterken van het **transdisciplinaire en construerende perspectief**. Dit overzicht is niet compleet en zal nader worden uitgewerkt.

- a. Pilot Professional Doctorate - Taskforce Kunst+Creatief
- b. NWA: Nationale Wetenschapsagenda
- c. ClickNL - Kennis en Innovatienetwerk van de creatieve industrie
- d. Cultural Research praktijken van o.a. V2_, Waag Futurelab, Framer Framed, Setup, Mu, IABR, Noorderlicht, Jan van Eyck Academy en andere culturele presentatie-, ontwikkel- en onderzoeksinstellingen
- e. Creative Technologies en Digital Humanities opleidingen aan algemene en technische universiteiten
- f. Pilot SIA / Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Fonds voor Cultuurparticipatie
- g. Artists in Residence programma's bij o.a. NIAS
- h. [De Nieuwe Utrechtse School \(DNUS\): interdisciplinair platform rond het gezondheidsdomein](#)
- i. Mingler (Jonge Akademie + AvK)
- j. Art-Science opleidingen en masters aan Kunsthogescholen
- k. Kunstonderwijs en -onderzoek aan kunsthogescholen (praktijkgericht onderzoek in/naar/door de kunsten door lectoraten)
- l. Citizen Science Nederland CS-NL9 (als onderdeel van het Open Science Programma)

Verbinden

Het programma KxWxS zal een verbindende rol spelen en ervoor zorgen dat Kunst, Wetenschap en Samenleving (van lokaal/regionaal tot nationaal/internationaal) structureel verbonden worden in gezamenlijke onderzoeksprojecten. Uit de werkconferentie en de bijbehorende voorgesprekken werd duidelijk dat er een grote

⁹ <https://www.cs-nl.network>

uitdaging ligt in de betrokkenheid van maatschappelijke partners.

Dit sluit aan bij bevindingen binnen de NWA. Om hiervoor nieuwe methodologieën te ontwikkelen kan worden opgetrokken met het recent opgetuigde netwerk rond *citizen science*. Hier ligt ook de mogelijkheid om de het *Programma Ontwerpen met de publieke sector (Pont)* te betrekken.

Verhouden

Het programma KxWxS moet en zal zich verhouden tot andere transdisciplinaire vormen van onderzoek, zoals **burgerwetenschap** (*citizen science*) en **ontwerpend onderzoek** (zoals bevorderd door de *Key Enabling Methodologies* (KEM's) ontwikkeld door ClickNL). Uit overleg met ClickNL komt naar voren dat zij zich positioneren in het domein van toepassing en innovatie en minder in het fundamentele, nieuwsgierigheidsgedreven onderzoek vanuit de Kunsten en Wetenschap.

KxWxS verhoudt zich naast het artistiek onderzoek binnen (kunst)hogescholen en universiteiten ook tot het artistiek onderzoek binnen kunst- en cultuurinstellingen. De onderzoeksfunctie die een aantal BIS instellingen heeft, wordt nog niet in het cultuurbeleid als zodanig onderkend. Vaak wordt deze functie vervuld onder de noemer van ontwikkel- of presentatie-instelling, al ontbreekt de financiering die daarop is gericht. Over het expliciteren van de culturele onderzoeksfunctie is gesproken met de Raad voor Cultuur in het kader van de herziening van de BIS.

KxWxS zal zich ook richten op samenwerking met de geesteswetenschappen en sociale wetenschappen die vanuit de SSH-raad (met de *Key Enabling Expertises* (KEX)) een goed aanknopingspunt hebben gegeven¹⁰.

4. Programma

Dit beleidsadvies introduceert een programma voor structurele en **gelijkwaardige samenwerking** tussen Kunst en Wetenschap in verbinding met de Samenleving (KxWxS) en het versterken van de infrastructuur.

Uitgangspunten

De uitgangspunten van deze samenwerkingen zijn: **representatie, inclusiviteit en fair pay**. Het KxWxS-programma wordt operationeel binnen een **netwerk**, waarin relevante partijen worden verbonden in gezamenlijke onderzoeksprojecten.

Ambitie

Het is de ambitie om het vijfjarige programma **structureel onderdeel** te maken van het

probleemoplossend en innovatief vermogen van Nederland, met continuïteit voor het KxWxS-netwerk, inclusief vijf grootschalige thematische consortia.

Samenhang & cohesie

Met het programma ontstaat samenhang en cohesie in de **creatieve capaciteit** die nodig is om grote en urgente maatschappelijke problemen aan te pakken en fundamentele vragen te beantwoorden met teams van kunstenaars, wetenschappers en maatschappelijke partners.

Impactvolle en efficiënte resultaten zijn te voorzien door creatieve professionals met verschillende expertises en ervaringen in een grootschalig netwerk te laten samenwerken. Naast de vele concrete projectresultaten op maatschappelijke en wetenschappelijke thema's wordt door het programma ook een nieuw model ontwikkeld en gevalideerd voor het aanpakken van de grote en urgente uitdagingen/vragen van deze tijd.

Daarmee levert de benodigde investering voor het programma een "**structureel instrument**" op in de vorm van nieuwe projectvormen en financieringsmodellen en een netwerk van actoren met ervaring op het gebied van transdisciplinaire samenwerking. De bijhorende ambities moet ook Europees en internationaal tot voorbeeld strekken.

Drempels en barrières

Het programma verkent bestaande drempels en barrières voor een gelijkwaardige samenwerking tussen kunstenaars, wetenschappers en (vertegenwoordigers van) maatschappelijke organisaties, en stelt concrete stappen ter verbetering voor om deze drempels weg te nemen. Daartoe wordt samengewerkt met de Rijksfondsen, NWO/Nationale Wetenschaps Agenda, het Citizen Science Network Nederland (CS-NL), Open Science NL en het Nationaal expertisecentrum voor wetenschap en samenleving (NEWS). Samen met deze organisaties maken we een inventarisatie van concrete verbeterpunten, waarbij we kritisch zullen kijken naar bestaande financieringsmodellen: welke barrières kunnen hier worden weggenomen om deelname van kunstenaars en maatschappelijke partners aan transdisciplinaire onderzoeksprojecten mogelijk te maken? Daarnaast maken we een analyse van alternatieve (culturele, maatschappelijke en zakelijke) financieringsstromen.

Focus & massa

Het programma/netwerk brengt **focus en massa** in een ontwikkelend maar ook gefragmenteerd veld, en brengt alle stakeholders op het gebied van Kunst, Wetenschap en Samenleving bij elkaar. Het

¹⁰ <https://sshraad.nl/ssh-expertise-onontbeerlijk-voor-de-innovatie-en-technologiestrategie/>

versterkt de kennis en expertise van *civil society* om deel te nemen in fundamenteel onderzoek en de eigen onderzoekspraktijk in te brengen.

Het vijfjarige programma van netwerkvorming en co-creatie van onderzoeksprogramma's voldoet aan een duidelijke behoefte en noodzaak vanuit de wetenschappen en de kunsten om structureel samen te werken en neemt organisatorische barrières weg. Het biedt de tijd, ruimte en middelen aan transdisciplinaire teams om op basis van gelijkwaardigheid de dialoog aan te gaan, gezamenlijke methodologieën te ontwikkelen, partners vanuit de samenleving te binden, gezamenlijk onderzoek uit te voeren, en zo op een unieke manier grote maatschappelijke uitdagingen/vragen te adresseren.

Thema's

Het programma heeft als thema's:

- 1. Grote maatschappelijke uitdagingen**
Onderzoek naar onderliggende culturele waarden, drijfveren, overtuigingen, gedragingen, identiteiten, narratieven, methoden en expressies. De betrokkenheid, eigenaarschap en zeggenschap rond maatschappelijke, culturele klimatologische en economische transitie en disrupties. Zoals de energietransitie, voedselproductie, zorg en kansenongelijkheid, organisatorische complexiteit en het overbruggen van kloven in de samenleving.
- 2. Fundamentele vragen & technologieën**
Onderzoek naar fundamentele vraagstukken en nieuwe technologieën (*AI, Bio, Quantum*) en materialen, de geschiedenis & toekomst van de mensheid, de betekenis van aards en buitenaards leven, de rol van modellen en normen in de economie, de aard van bewustzijn, intelligentie en emoties etc.

Zie ook **Appendix 1**.

Taken

Het programma wordt geïmplementeerd door een *nationaal netwerk* bestaande uit stakeholders vanuit de breedte van de kunsten, wetenschappen en de samenleving, met de volgende taken:

- a. Verbinding & matchmaking**
Het netwerk bevordert de duurzame en gebalanceerde samenwerking tussen wetenschappers, kunstenaars en relevante maatschappelijke stakeholders rondom specifieke thematische vraagstukken.
- b. Vrije ruimte**
Buiten bestaande systemische kaders om biedt KxWxS een vrije ruimte voor innovatief, transdisciplinair, pionierend onderzoek waarbij kunstenaars en wetenschappers samenwerken met maatschappelijke partners. Hiermee onderscheidt het programma zich van bestaande regelingen, zoals de NWA.

- c. Methoden & vaardigheden**
Het netwerk ontwikkelt methoden en vaardigheden op het snijvlak van kunst en wetenschap en vertaalt dit naar een structurele inbedding van KxWxS in Nederland.
- d. Kennis**
Het netwerk analyseert barrières en succesfactoren, zorgt voor onderzoek naar effectiviteit en impact van afgelopen, lopende en toekomstige onderzoeksprojecten en deelt de opgedane kennis met stakeholders en het algemene publiek, in zowel Nederlands- als Europees- en verder internationaal verband.

Programmalijnen

- a. Verdieping & verkenning**
Jaarlijks wordt bestaande samenwerkingen de mogelijkheid geboden om hun onderzoeksagenda uit te breiden of te verdiepen en wordt het initiatieven mogelijk gemaakt om onderzoeksthema's te verkennen.
- b. Innovatie & experiment**
Jaarlijks worden *vrije programma's* mogelijk gemaakt door middel van *open calls*.
- c. Thematische programma's**
Jaarlijks worden *grootschalige thematische programma's* uitgezet i.s.m. maatschappelijke, publieke en private partners. Het netwerk wordt in dit proces actief betrokken.
- d. Effectiviteit & impact**
In het programma wordt *doorlopend onderzoek* gedaan naar effectiviteit en impact (in samenwerking met universiteiten, hogescholen & instituties die methodes ontwikkelen). Resultaten hiervan zijn funderend bij het vaststellen van een vervolg.
- e. Disseminatie & engagement**
Gedurende de hele looptijd van het programma worden ontwikkelingen, resultaten, ervaringen en inzichten gedeeld door middel van symposia, netwerkevenementen, tentoonstellingen, voorstellingen, publicaties etc.

5. Organisatie

Het vijfjarige programma krijgt haar basis in de vorming van het **nationale netwerk KxWxS** dat Nederlandse stakeholders (instituties en individuen) op het gebied van Kunst, Wetenschap en Samenleving verbindt: universiteiten en (kunst)hogescholen (onderzoeksgroepen, individuele onderzoekers, opleidingen), culturele instellingen, belangenbehartigers en (Rijks)cultuur fondsen, zelfstandige kunstpraktijken, maatschappelijke organisaties, etc.

Kwartiermaken, activatie en consolidatie

De kiem van dit KxWxS-netwerk is gelegd bij de werkconferentie die op 11 juni 2024 plaatsvond. Met dit beleidsadvies ronden we fase 0 af. In fase 1 staat

het kwartiermaken centraal: draagvlak, aanpak, organisatie en snelle interventie. Fase 2 gaat om activatie en consolidering.

Fasering

1. **Fase 0 | Ontwikkeling: 2023 – okt '24**
Ontwikkelingsfase: fiche, werkconferentie, beleidsadvies OCW, voorbereiding fase 1.
2. **Fase 1 | Kwartiermaken: nov '24 - nov '25**
Kwartiermaken. Uitbreiden en activeren netwerk, ambassadeurs inzetten, uitwerken organisatiestructuur en programma in kaart brengen van drempels en barrières, draagvlak ontwikkelen, 'laaghangend fruit' oppakken
3. **Fase 2 | Programma: nov '25 - juli '29**
Programmatische samenwerking en uitvoering onderzoeksagenda, aanpakken complexere vraagstukken rond drempels en barrières, bijdragen aan de ontwikkeling van alternatieve onderzoeks- en innovatie instrumentarium voor missiegedreven innovatie en maatschappelijke transitie, evalueren en consolideren

Organisatie & governance

- a. Vanuit het netwerk wordt een **Commissie KxWxS** benoemd met de bezoldigde (*fair pay*) taak om beleid vast te stellen en toe te zien op het functioneren van de penvoerder en integrale kwaliteitsborging. In deze commissie zijn relevante partijen als KNAW (m.n. Akademie van Kunsten en De Jonge Akademie), Cultural Research NL (samenwerking culturele onderzoeksinstituten), 4TU's, kunsthogescholen (kunst ≈ onderzoek), SSH-raad, Kunsten92, KUO, NWO (incl. SIA, NWA, KIN, ZonMw, Regieorgaan Open Science & netwerk Citizen Science), ClickNL, Raad voor Cultuur, fondsen en diverse andere vertegenwoordigers van het netwerk vertegenwoordigd.
- b. Een **Raad van Advies** (met roulerende samenstelling) wordt samengesteld vanuit maatschappelijke, culturele en wetenschappelijke partijen.
- c. Het netwerk krijgt formeel vorm als een **rechtspersoon** voor coördinatie en administratie van het programma.

Fase 1 | Kwartiermaken: Nov '24 - juli '25

Met het afronden van fase 0 en het opleveren van dit beleidsadvies, stellen de initiatiefnemers voor om **kwartiermakers (ambassadeurs) aan te stellen** vanuit de domeinen Kunst, Wetenschap en Samenleving.

In deze fase wordt intensief samengewerkt met bestaande organisaties voor wetenschap- en cultuurfinanciering, waaronder de Rijksfondsen en NWO bij het identificeren van barrières en drempels bij bestaande praktijken.

De kwartiermakers krijgen de opdracht om de doorontwikkeling te realiseren van:

1. Het **KxWxS-netwerk**;
draagvlak, expertise, ontmoetingen
2. Het **KxWxS-programma**;
uitwerken van onderzoeksagenda, thema's werkmethoden, interventies, impact en evaluatie
3. **Vorm & organisatie**;
Een passende KxWxS organisatievorm en uitvoeringsorganisatie
4. **Interventies**
Oplossingen zoeken en aanpakken 'laaghangend fruit'
5. **KxWxS communicatiestrategie**

Fase 2 | Programma: Aug '25 - Juli '30

In fase 2 start het programma. Allereerst worden drempels weggenomen en bestaande praktijken met elkaar verbonden en geoptimaliseerd. Daarnaast worden er structurele samenwerkingen en verbindingen opgezet, het netwerk geconsolideerd, de onderzoeksagenda uitgevoerd, publieke netwerkactiviteiten georganiseerd en communicatiekanalen ingezet.

Daarbij wordt het volgende in acht genomen:

- a. De werkmethodiek is **bottom-up en participatief**, zodat relevante partijen en individuen invloed uitoefenen op beleid en activiteiten.
- b. Per project/thema worden relevante **maatschappelijke actoren betrokken**.
- c. Binnen het netwerk worden **werkgroepen opgestart**: thematisch (bv. energietransitie, zorg, desinformatie) en reflectief (onderzoek en impact-evaluatie, communicatie, onderwijs).
- d. Kennis en uitkomsten worden **gedeeld**, voor professionals en voor algemeen publiek.
- e. Onderzoek naar de **effectiviteit, impact** en **succesfactoren** van het programma wordt uitgevoerd in samenwerking met experts.
- f. Het netwerk **onderhoudt relaties** met complementaire initiatieven op het gebied van kunst, wetenschap en maatschappij, zoals ClickNL, PONT, NEWS, Kunsten92, de kunstlectoren en het netwerk citizen science (CS-NL).

Appendix 1 Onderzoeksthema's

Tijdens de werkconferentie 11 juni jongstleden werd duidelijk dat er geen gebrek is aan thema's en goede voorbeelden. Het probleem zit er vooral in dat mensen uit de verschillende werelden elkaar niet kennen of elkaar kunnen vinden, dat ze geen mogelijkheden hebben tot samenwerking binnen hun institutionele kaders en dat hun onderzoek altijd weer opnieuw aangevraagd moet worden en er dus op geen enkele manier kennisaccumulatie en continuïteit tot stand komt:

Een van de eerste opdrachten voor fase 1 (kwartiermakerschap) is het faciliteren van een proces om te komen tot een strategische KxWxS onderzoeksagenda waarbij vertegenwoordigers uit K, W en S gelijkwaardig zijn betrokken. De opsomming hieronder is een verzameling van onderzoeksthema's die bij elkaar is gebracht tijdens de KxWxS werkconferentie en is dus niet een compleet overzicht van vraagstukken.

- a. Artificiële Intelligentie, Biotechnologie, Quantum computing, (Emerging Technologies)
- b. Affordances (handelingsperspectieven)
- c. Bewustzijn, intelligentie
- d. Transitie, energie, klimaat, digitalisering
- e. Taal en taligheid
- f. Religies
- g. Oorsprong van aards en buitenaards leven
- h. Embodiment (belichaamdheid van kennis), craftmanship
- i. Affect (voelen en gevoel als meetinstrument)
- j. Epistemologie / kennisproductie - transdisciplinariteit van kunsten en wetenschappen
- k. Duurzaamheid, circulariteit, regeneratief
- l. Materialisme, post-materialisme en nieuwe materialen
- m. Leertheorievernieuwing onder invloed van neurowetenschappen
- n. Ontwerpmethodieken
- o. Participatie en democratie
- p. Klimaatrechtvaardigheid, Genderrechtvaardigheid, Economische rechtvaardigheid
- q. Economische modellen, brede welvaart
- r. Bestaanszekerheid, armoede, burgerschap
- s. Gezondheid, intergenerationeel; fysiek, mentaal; relatie maatschappelijke-ecologische gezondheid
- t. Maatschappelijk initiatief, publiek-civiele samenwerking
- u. Vergrijzing, demografie
- v. Fake news, desinformatie, privacy, wetgeving, handhaving
- w. Dekolonisatie, cultureel erfgoed, narratieven
- x. Leefomgeving, milieu
- y. Voedselproductie, voedselveiligheid
- z. Veiligheid, geopolitieke ontwikkelingen

Appendix 2 - KxWxS voorbeelden

Intergenerational Court for Climate Crimes

Van wie is klimaatverandering? Kunstenaar Jonas Staal en rechtsgeleerde, advocaat en burgerrechten activist Radha D'Souza vragen aandacht voor de effecten van klimaatverandering op toekomstige generaties. Hun participatief werk, het 'Court for Intergenerational Climate Crimes' (CICC), een rechtszaal in een kunstuimte, bevraagt juridisch de oorzaak en het eigenaarschap van klimaatverandering: Van wie is klimaatverandering en kan diegene verantwoordelijk worden gehouden?

CICC vond onder meer plaats bij Framer Framed en maakt onderdeel uit van The New Social, dat is ondersteund door Innovatielabs (Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en ClickNL) en AFK, Mondriaan Fonds en Gemeente Amsterdam.

Jonas Staal

<https://www.jonasstaal.nl/projects/court-for-intergenerational-climate-crimes-cicc>

Robotstories & Creating Cultures of Care

Een van de problemen met stijgende vergrijzing en arbeidstekort in de zorg vormen ouderen met Alzheimer. Jorrit Thijn is HKU-docent en theatermaker, en onderzoekt de speelse maar ook betekenisvolle interactie tussen sociale robots en mensen met dementie.

Om een wederkerige relatie met de ouderen aan te gaan vraagt de robot of de oudere kan uitleggen wat het betekent om mens te zijn. Een vraag die dankzij deze artistieke interventie enorm effect sorteert: de oudere voelt zich weer van betekenis en begint een levendig gesprek met de robot en zorgmedewerker.

Het project Expanding Narratives (Robotstories) wordt ondersteund door SIA (RAAK) en is een samenwerking van HKU, VU, ArteZ, Wintertuin en zorginstellingen.

Het is een van de CARE-labs in het SIA-SPRONG expertisenetwerk Creating Cultures of Care, waarin 9 lectoraten van HKU, Hanze, Fontys en HU samen

optrekken met UvH en UMCU in hun visie vanuit de kunsten op een nieuw perspectief op zorg.

Jorrit Thijn

<http://www.jorritthijn.nl>

<https://www.hku.nl/onderzoek-en-innovatie/projecten-onderzoek-en-innovatie/expanding-narratives>

<https://www.hku.nl/onderzoek-en-innovatie/projecten-onderzoek-en-innovatie/creating-cultures-of-care>

PI/AI

In het licht van de klimaatcrisis moeten we ons afvragen hoe we anders met de natuur om moeten gaan. Spela Petrič stelt vragen over de omgang van mensen met andere soorten op aarde.

Veel zoogdieren ervaren we als in zeker mate intelligent, maar zijn planten dat ook en, wat betekent dat voor de wijze waarop we met de natuur omgaan? Haar onderzoek PL/AI (Plant / Artificial Intelligence) laat zien dat kunstmatige intelligentie als zelflerende software, kan worden getraind door een komkommerplant. Conclusie is dat zelfs planten 'spelen' als noodzakelijke conditie voor hun ontwikkeling en dat de mens kritischer moet zijn op de wijze waarop het leven steeds industriëler wordt.

PL/AI is mede tot stand gekomen dankzij een NWO Smart Culture bijdrage.

Spela Petric

<https://www.spelapetric.org/plai>

<https://waag.org/nl/project/smart-hybrid-forms>

<https://www.nwo.nl/en/projects/cisck215>

The Person Formally Known as Patient

Judith Rietjens is sinds 26 januari 2024 Professor of Design for Public Health bij zowel TU Delft Industrial Design Engineering als ook bij de afdeling maatschappelijke gezondheidszorg van het Erasmus MC, Rotterdam. Tijdens haar oratie met de titel "The Person Formally Known as Patient", reflecteerde ze op het 'wicked problem' van de zorg die onvoldoende persoonsgericht is.

Rietjens pleit dit probleem aan te snijden met behulp van de inzichten van kunstenaars en ontwerpers, waaronder Arlon Luijten, Ola Lanko en Micha Hamel waarmee ze werkt. Daarbij maakt ze inzichtelijk hoe deze in samenwerking met public health onderzoekers transdisciplinaire nieuwe richtingen kunnen aandragen, gericht op het verbeteren van persoonsgerichte zorg, vooral in de laatste levensfase.

Met Luijten, Lanko en Hamel werkt Rietjens aan performatieve, beeldende en poëtische benaderingen van wat ze noemen 'samenredzaamheid'.

Judith Rietjens

<https://www.tudelft.nl/io/over-io/personen/rietjens-jac>

Arlon Luijten

<https://www.littlewotan.nl>

Ola Lanko

<https://www.olalanko.com>

Micha Hamel

<https://www.michahamel.com>

Spiral Time

Edwin van der Heide vraagt zich af wat we kunnen horen. Kunnen we tijd horen, verandering, kunnen we klimaat horen, vogeltrek, of seizoenen in de stad?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden maakt hij met zijn onderzoek Spiral Time, gebruik van een eenvoudig concept om geluid vast te leggen. Elk uur een minuut op een plaats. Elke minuut wordt

toegevoegd aan een groeiende collectie van minuten. Via een website zijn die minuten op te vragen. Je kunt een reeks minuten beluisteren van elke maandag om bijvoorbeeld 01.00 uur 's nachts, of elke winterdag om 08.00 uur in de ochtend. Wat zul je dan horen op de Waddenzee, of in een stad als Barcelona? Hoor je dan klimaatverandering, of een stad in transitie? Is dit kunst, onderzoek, of een vervlechting van de twee, waardoor we onverwachte perspectieven kunnen ervaren, van betekenis voor de samenleving, voor de wetenschap, voor de kunsten?

Edwin van der Heide is kunstenaar en Hoofd Mediatechnologie bij Leiden Institute of Advanced Computer Science (LIACS).

Spiral of time is in eigen beheer ontwikkeld.

Edwin van der Heide

<https://www.evdh.net>

